

Oponentský posudek na diplomovou práci

Lucie Rubešová: Fantastično v románu *Nikdo se nedívá* Josého Luíse Peixota

Diplomantka se rozhodla zkoumat pozoruhodnou románovou prvotinu současného portugalského spisovatele, která se dočkala i českého překladu, ve vztahu k fantastičnu a dobrala se cenných výsledků, k tématu samému se nicméně propracovávala velkou oklikou. Po úvodu nejprve věnovala rozsáhlou kapitolu literárněhistorickému kontextu s ponorem až před Peixotovo narození a poté kratší kapitolu autorovu životu a dílu. Je škoda, že tyto dva oddíly nebyly organičtěji provázány, aby bylo hned od počátku jasné, kam práce směřuje. Takto na jednu stranu dosti neústrojně působí probírané politikum koloniální války i socialistické ideologie v historické a umělecké praxi, protože přímá spojitost zkoumané problematiky s nimi nebyla prokázána, na druhou stranu čtenář postrádá odstíněnější narýsování srozumitelné spojnice s jinými spřízněnými autory: ta by se patrně dala vést od dekadentních symbolistů (přinejmenším od Raula Brandãa) a modernistů přes neorealisty (tato afinita je stopově zmíněna na s. 23). Poněkud problematicky se jeví rovněž nelomené vřazení Peixota mezi autory mytického vyprávění (s. 7, 19–21 aj.) ne snad samo o sobě, ale v pojetí nepřesného výkladu tohoto termínu: citovaný portugalský výraz *Mito-narrativas Refundadoras da Língua e da História* (s. 19) podle mne mnohem spíše než na *alternativní uchopení historické látky vyjádřené originálními jazykovými prostředky* poukazuje na *nové založení jazyka a dějin*, jak to vyplývá už z povahy mýtu. Takto pochopená charakteristika by diplomantce pravděpodobně poskytla o hodně operativnější nástroj analýzy.

Téměř až v polovině práce se ve čtvrté kapitole nejprve dospěje k obecnému pojednání o problematice fantastična a nakonec je stěžejní a nejrozsáhlejší kapitola pátá bezprostředně před závěrem věnována konkrétní analýze Peixotova románu. Lucie Rubešová se opírá především o koncepci „neofantastična“ či „moderního fantastična“ Jaima Alazakiho a o studii na obdobné téma od Lady Hazaiové. Strukturalistické pojetí Todorovovo, formulované v roce 1968 s ambicí univerzální aplikovatelnosti, je – po mém soudu neprávem – klasifikováno jako „teorie tradičního fantastična“ a rozhodně není využito beze zbytku. Jinak by vyšlo najevo, že většinu charakteristik přičítaných až koncepci novější (např. s. 32) najdeme už u Todorova, počínaje odkazováním na Freudovu studii *Così tísnivého* (Das Unheimliche), byť tento termín figuruje v podobě různých překladů. Těžko vyčítat diplomantce, že nerozpozná totožnost „neznámé známosti“ (Hazaiová), „podivuhodnosti“ (Todorov, 43, 45) a „děsivosti“ (Todorov, 126) právě s „čímsi tísniým“ a přičte českou obdobu původního německého textu jiné přeložené stati (s. 31, pozn. 69), v níž ve skutečnosti figuruje jen poznámkový odkaz na něj. Ostatně diplomantčiny parafráze převzatých analýz svědčí o tom, že ani české verze, z nichž vycházela, nejsou vždy důsledné v užívání psychoanalytické terminologie (např. na s. 31, 45 by patřilo *vytěsnění* do *nevědomí* místo *přesunutí* do *podvědomí*). Todorov se nadto ve své studii věnuje i modernímu fantastičnu 20. století (s. 142n.) a např. u Kafky diagnostikuje *zevšeobecnělé fantastično*. V jeho klasifikaci, kterou na rozdíl od Alazakiho znám, by ovšem Peixotův román do žánru fantastična nejspíš

nespadal, protože v něm postrádám důraz na čtenářskou reakci váhání ve vztahu k nadpřirozenu, což je ovšem plně v souladu právě s mytickým laděním příběhu.

Mohlo by se zdát, že předložená práce skýtá nepřeborné pole kritickým výhradám oponentky, a v jistém smyslu tomu tak je, ale stejně tak platí, že diplomantka přemýšlivě zpracovala obtížný materiál a nepochybně by dospěla k přesnějším závěrům, pokud by si ještě ponechala delší čas na interní oponenturu v koordinaci s konzultantem: její cestu včetně dílčích omylů hodnotím jednoznačně kladně. V plné míře se to projevilo v analýze Peixotova díla, která sice není bezchybná, ale s nesmírně náročným textem si v mnoha ohledech poradila obdivuhodně. Jak ostatně vyplynulo z výše uvedeného, námitky lze vznášet i k publikovaným textům na slovo vzatých překladatelů či odborníků, a některé nedostatky najdeme rovněž v českém překladu Peixotovy knihy. Lucie Rubešová se s ní pokusila po svém interpretačně vyrovnat a učinila tak kultivovaným jazykem s minimem pravopisných lapsů (za všechny přebývající spojovník v adjektivech *literárně-historický* a *latinsko-americký*; živý důkaz české systémové potřeby přechylovat podala v případě sklonění nepřechýleného příjmení *Pedreire*, s. 24).

Osobně se přikláním k názoru, že Peixotův text je vzhledem ke svému „archaickému“ mytickému ustrojení (spíše než ukotvení) – jakkoli je zároveň jeho absolutní negací – obtížně přiřaditelný k modernímu fantastičnu, protože se pohybuje vlastně v zázračnu (anti)biblického rozměru, ale to vycházím z „tradičního“ todorovovského členění. Klíč k jeho uchopení včetně groteskna, o němž se diplomantka rovněž zmiňuje (s. 46–7), jsem hledala spíše u Bachtina (a folklórního fantastična), a v tomto směru mě Lucie Rubešová potěšila objevem brazilské disertace K. C. F. de Medeiros Suelottové o „Chronotopii a tragice“ právě v tomto Peixotově románu. Škoda že se zmíněnou prací neinspirovala v širším měřítku, protože by v ní našla mj. vodítko k hlubšímu pochopení rozměru jeho biblického intertextuálního podloží, o němž se sama zmiňuje dosti obecně. Pochvalu nicméně zaslouží i jediný ocitovaný případ podkresu textu starozákonním žalmem (s. 50). [Odkazy na bibli lze vysledovat už v podvojně kompozici knihy, v potraceném Gabrielově zvěstování, v „poskvrněném počítí“, v Rafaelově neschopnosti vyléčit na rozdíl od starozákonního archandělského jmenovce slepotu atd.]

Z mého pohledu text ústí v negaci víry a naděje, která je současně koncem utopii včetně utopie posledního soudu. A dospět bychom mohli až k negaci pohledu autora (pessoovského Alberta Caeira?) písíciho v místnosti bez oken... a přece na konci totální negace stojí z nicoty povstávající a nicotu popírající kniha v linii stále téže *aktivní beznaděje*, kterou Eduardo Lourenço vede už od renesanční *Knihy stesku* Bernardima Ribeira k Fernandu Pessooovi.

Lucie Rubešová potenciál Peixotova románu jistě nevyčerpala, ale o to tu ani nešlo. Ve svých soudech se někdy i mýlila (a občas se zmýlila i terminologicky: *in extremis res*, s. 33, 36), přesto však je její cesta úctyhodná a především poctivá. Domnívám se, že práce rozhodně dostála nárokům kladeným na práci diplomní a navrhuji hodnocení velmi dobře.